

УДК 378.091.217–057.87:641

Олександр Комарніцький

**ОРГАНІЗАЦІЯ ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УСРР У СЕРЕДИНІ 1930-Х РР.**

У статті на основі аналізу архівних джерел, матеріалів тогочасної періодики показано організацію харчування студентів педагогічних навчальних закладів УСРР у середині 1930-х рр. Автор в організації харчування виокремлює два етапи, перший з яких пов'язаний з перебуванням їдалень у віданні трестів громадського харчування. Зазначається, що у цей час покращилася калорійність їжі. Студентам-випускникам і ударникам організовували покращені обіди. Частина продуктів у їдальні надходили з допоміжних господарств. Другий етап, на думку автора, варто розпочинати з 1935 р., коли стан харчування молоді погіршився, причинами чого стали ліквідація трестів громадського харчування студентів і передача студентських їдалень та буфетів у відання трестів народного харчування, а також заборона купувати продукти у допоміжних господарствах. Така нерозсудливість позначалася на студентах, вартість харчування для яких знову зростає. У статті зазначається, що упродовж усього періоду у частині їдалень панувала антисанітарія, не достатньо було посуду, не вдалося повністю ліквідувати черги. Крім того, з боку дирекції вишів в організації харчування мали місце зловживання. Неправомірні дії були і з боку студентів.

Ключові слова: студенти, харчування, їдальні, трест, черга.

Ключову роль в житті людини відіграє правильне харчування. Воно є запорукою довголіття, міцного здоров'я й гарного настрою. Тому питання здорового харчування є одним з найголовніших у реалізації соціальної політики держави.

Досить гостро стояло питання з харчуванням студентської молоді у перші роки після голодомору. Видатки з державного бюджету були мізерними. Окремі факти про організацію харчування у вишах у цей період містяться у працях сучасних українських вчених О. Рябенко [41], С. Воловника і М. Крилова [4], І. Міщенко [40]. У нашій публікації комплексно покажемо стан забезпечення харчуванням студентства педагогічних навчальних закладів УСРР у середині 1930-х рр.

Студентство відчувало на собі лихоліття голоду 1932–1933 рр. Харчування було малокалорійним, неякісним, значно зменшилися хлібні пайки. Десятки студентів від недоїдання захворіли чи померли. Становище студентства почало поліпшуватися лише у середині 30-х рр. Цьому значною мірою сприяв наказ №86 Народного комісаріату внутрішньої торгівлі від 17 жовтня 1934 р., згідно з яким студенти інститутів щоденно мали отримувати 600 гр. хліба, технікумів – 400 гр. Встановлювалися норми індивідуального забезпечення іншими видами продовольства [14, арк. 141; 34, арк. 7]. Водночас, в одному із звітів Тульчинського педтехнікуму повідомляли, що частина молоді не отримувала повної норми хліба, декого із студентів взагалі ним не наділяли [6, арк. 51–52].

До 1934–1935 н.р. студентські їдальні перебували у віданні трестів громадського харчування. Між цими закладами, з одного боку, й інститутами і технікумами, з іншого, укладалися відповідні угоди. Наприклад, у березні 1934 р.

директори Проскурівського польського педтехнікуму Б. В. Домбровський і міського “Громхарчу” Солоба підписали угоду, яка встановила тверді ціни: сніданок та вечеря мали коштувати по 25 коп., обід – 50 коп. [36, арк. 113–115].

Молодь Київського російського педтехнікуму з 1933–1934 н.р. харчувалася у їдальні міського товариства харчування [19, арк. 42; 20, арк. 25]. Бердичівський педінститут [8, арк. 2], Вінницький український, Бердичівський [11, арк. 8], Кам’янець-Подільський педтехнікуми отримували такі ж послуги від міських організацій “Студкоопхарчу” [31, арк. 93 зв.]. Студенти Харківського педтехнікуму політехнічної освіти користувалися зразковою студентською їдальнею №11 [29, арк. 26]. Вартість обіду у цих їдальнях, наприклад, у Києві становила 85 коп., вечері і сніданку – по 40 коп. [19, арк. 42], у Вінниці і Кам’янці-Подільському – відповідно 60 і 30 коп. [14, арк. 112; 31, арк. 93 зв.]. У Конотопському педтехнікумі для тих студентів, які внесли у їдальню продукти, обід вартував 40 коп., сніданок і вечеря – по 20 коп. Інші категорії студентів платили по повній ціні – відповідно 70 і 40 коп. [26, арк. 229].

У порівнянні з 1932–1933 рр. їжа була більш калорійною, але все ще недостатньою з погляду фізіологічних потреб. Так, у Проскурівському польському педтехнікумі, у їдальні якого у вересні 1934 р. харчувалося 216 студентів [39, арк. 105], калорійність спожитих продуктів становила 1300 ккал на добу, у т.ч. 645 ккал становив обід [38, арк. 5]. Тоді ж у Вінницькому українському педтехнікумі вона становила 700 ккал в обід, по 300 ккал – на сніданок і вечерю [14, арк. 143 зв.], Запорізькому – відповідно 400–600 і 250–350 ккал [18, арк. 4 зв.]. Низькою була калорійність їжі в Кам’янець-Подільському [31, арк. 93 зв.] і Київському російському педтехнікумах. З останнього закладу повідомляли, що в їдальні меню було типове – суп, картопля з підливкою [19, арк. 42]. У Конотопському педтехнікумі молодь переважно споживала суп або борщ, картоплю, кашу і кефір. Студентам-ударникам давали картоплю, кисіль, молоко з печивом [26, арк. 229; 27, арк. 6]. Недостатнім було харчування у Кам’янець-Подільському педінституті. Через те, що не завершили ремонт вікон взимку 1934–1935 н.р. у їдальні було холодно. Тому студенти змушені були приймати їжу одягнутими. Калорійність їжі була низькою і становила 800 ккал. У незадовільному стані було приготування їжі, не оголошували меню. У жовтні 1934 р. представник Вінницького обкому КП(б)У Ткачук, який обстежував виш, у своїй доповідній записці констатував, що з початку 1934–1935 н.р. студенти “запам’ятали капусту”, яку вживали тричі на день: “Перша страва завши виготовляється з капусти, буряка і картоплі – це зветься “борщ”. Готують цей борщ надзвичайно примітивно і неохайно. Грубо порубана капуста, буряк і картопля декілька раз закіпить і подається за зготовлену їжу... Про цибулю, перець, помідори тощо ніхто і не згадує”. Це ж стосується і других страв. Порції були невеликими. Добова норма хліба становила лише 600 гр. [5, арк. 56; 34, арк. 7]. У грудні того року студенти м’ясо отримували лише 4 рази замість запланованих 15. Таке становище пояснювали незадовільною роботою організації “Студгromхарч”, яка взяла на себе зобов’язання організувати харчування молоді. Щоденно студентство сплачувало за їжу 1 крб 20 коп., однак харчі видавали лише на 70 % від цієї суми, інші 30 % поглинали т. зв “накладні видатки” [7, арк. 15]. Нерегулярними було постачання продуктів “Студкоопхарчем” у їдальню Кам’янець-Подільського педтехнікуму [31, арк. 93 зв.]. З Бердичівського педінституту повідомляли, що трест громадського харчування виставляв “кабальні умови” і якщо він не змінить цих умов, то інститут буде змушений взяти їдальню на своє утримання [8, арк. 2]. У Миколаївському педтехнікумі у 1933–1934 н.р. виникли проблеми у зв’язку з його переїздом з міста у село, де студенти харчувалися у громадській їдальні [23, арк. 31].

Дещо краще харчували студентів Польського педінституту, де у червні 1934 р. калорійність обіду зросла до 850 ккал (у 1933 р. – 500–700 ккал). У їдальні було чисто, на вікнах – шторки, на столах – квіти, у достатній кількості посуд, ножі, вилки, різноманітне меню [22, арк. 77 зв.]. Тут обслуговувалися також студенти польського педтехнікуму [21, арк. 26].

Частина продуктів надходили у раціон студентів з допоміжних господарств. Наприклад, у Житомирському педінституті в 1934 р. вони забезпечили потреби молоді на 30–40% [15, арк. 9]. Велику допомогу їдальні надавало господарство Вінницького педінституту, завдяки чому вона стала однією з кращих в Україні. А у 1934 р. отримала премію НКО УСРР як переможниця обласного конкурсу на кращу їдальню. Тут зовсім ліквідували черги: студенти приймали їжу у 4 зміни по 120 осіб. 3 жовтня 1934 р. молоді щоденно почали видавати м'ясо (інколи – 2–3 рази на день). Прогресу було досягнуто після того, як збудували свинарник на 50 свиней. Крім того, закупили корів. Восени того ж року з власного господарства зібрали 4 тис. пуд. картоплі. Вдалося засолити капусту, огірки і т.д. Нарком освіти для покращення харчування виділив 7 тис. крб. Завдяки цьому калорійність обіду зросла до 1008 ккал [7, арк. 21–22; 9, арк. 3]. Гарні обіди мали студенти Гадяцького і Сорочинського педтехнікумів, їдальні яких теж постачалися з допоміжних господарств [30, арк. 6]. Водночас, у Лохвицькому педтехнікумі калорійність їжі була не значна, хоча він мав своє господарство, розвиватися якому перешкоджала слабка ініціатива дирекції [30, арк. 5 зв.].

З початком 1935 р. стан харчування студентів знову погіршився. Одна з причин полягала у ліквідації трестів громадського харчування студентів і передачі студентських їдалень та буфетів у відання трестів народного харчування, зокрема у найбільших містах – Києві та Харкові. Тут страви виготовлялися низької якості і за високими цінами [42, с. 721]. Студентські їдальні зобов'язали отримувати продукти лише через сектор постачання тресту. Водночас, те, що вирощували студенти своїми силами у допоміжних господарствах, заборонили купувати. Склалася парадоксальна ситуація: наприклад, у Києві “Нархарч” закупляв картоплю по 43 коп. за кілограм, хоча інститути погоджувалися продати її по 20 коп., масло – відповідно 15 і 8 крб, огірки – 12 і 7 коп. [41, с. 327]. У 1935 р. частина інститутів і технікумів, у т.ч. й педагогічні, ліквідували свої підсобні господарства. Землю передали колгоспам [2, с. 65].

Така нерозсудливість безпосередньо позначалася на студентах, вартість харчування для яких знову зросла. Наприклад, у 1935 р. молодь Харківського педінституту сплачувала 66 крб при стипендії у 60–82 крб [43, арк. 183], Польському педінституті – відповідно 67 і 75 крб [40]. У Ніжинському ІСВ становище було дещо кращим. Тут студенти харчувалися за 39 крб (стипендія становила 60–110 крб) [43, арк. 105]. У Мелітопольському педінституті у лютому 1936 р. сніданок, обід і вечеря коштували 1 крб 10 коп., вересні 1937 р. – 1 крб 67 коп. [4, с. 42]; у Конотопському педтехнікумі – у 1935–1936 н.р. – 1 крб 32 коп. [27, арк. 84].

У поодиноких навчальних закладах унормовувалася калорійність їжі. Так, у Харківському педінституті вона становила 2–3 тис. ккал [43, арк. 183], Тульчинському педтехнікумі близько 2 тис. ккал. В останньому закладі щоденно готували 3–4 страви на вибір [12, арк. 71]. У Бердичівському педінституті калорійність обіду становила 900–950 ккал [5, арк. 51], Вінницькому українському педтехнікумі – 714 ккал [10, арк. 280]. Щоправда, були випадки, коли у їжу попадали сторонні предмети, наприклад, у Харківському педінституті – копійки, каміння [43, арк. 183], Луганському – колоски, солома, дерев'яні палички тощо. Компот варився з горілих груш, які були непридатні для їжі [3]. 27 березня 1938 р. на відкритих зборах парторганізації Житомирського

учительського інституту йшлося про те, що комсомолец Герман знайшов у котлеті скло [17]. У газеті “Більшовицька правда” зазначалося про те, що у Вінницькому учительському інституті “борщ просто вонючий, картопля мерзла, був випадок, коли котлети зробили з гнилого м’яса. Лише після протесту обурених студентів був викликаний санлікар, який встановив абсолютну непридатність м’яса до вживання. Другий раз в буфет видали гнилий кендюх, на який теж було складено акт” [44].

Харчування покращувалося з початком екзаменаційної сесії за рахунок того, що, наприклад, Кам’янець-Подільський педінститут видав зі свого господарства додатково на кожного студента по 100 гр. картоплі, а також постачав свиней для забезпечення молоді м’ясом [7, арк. 15; 35, арк. 26].

Студентам-випускникам і ударникам організовували покращені обіди. Для них виділялися окремі столи (“кутки”). Наприклад, у Польському педінституті в 1934 р. харчувалися 35 таких студентів [22, арк. 77зв.], у Вінницькому педінституті в тому ж році – 59 [7, арк. 21], Кам’янець-Подільському – у першому семестрі 1934–1935 н.р. – 40 [7, арк. 15; 35, арк. 26]. “Столи ударників” були організовані у Бердичівському педінституті [5, арк. 51], Вінницькому українському [10, арк. 280], Київському російському [20, арк. 26], Конотопському [27, арк. 84; 28, арк. 14, 42], Миколаївському [24, арк. 13] і Тульчинському педтехнікумах [5, арк. 71]. У Конотопі для цих студентів видавали безкоштовні сніданки [27, арк. 84]. Крім того, організовувалися “порційне” харчування. Так, у Мелітопольському педінституті в меню були “борщ покращений” і м’ясне блюдо на друге, які коштували удвічі дорожче [4, с. 42]. Схожа ситуація мала місце і в Миколаївському педтехнікумі [24, арк. 13]. У Київському російському педтехнікумі у 1935 р. за власний рахунок під час випускового вечора організували для випускників вечерю з трьох страв [20, арк. 26].

У частині їдальень панувала антисанітарія, було не достатньо посуду. У грудні 1934 р. з Кам’янець-Подільському педінституту повідомляли, що на кухні брудно, велика кількість мух, з якими ніхто не боровся. Одяг працівників був брудний [7, арк. 15]. У Немирівському педтехнікумі станом на травень 1934 р. вікна у їдальні були брудні і побиті, приміщення не побілено, разом з посудом зберігалися брудні калоші, стирки, маргарин. Обслуговуючий персонал був у брудних халатах і без косинок. На першому поверсі будівлі їдальні розміщувалися складські приміщення: тут знаходилися продукти харчування, а поряд зберігалася брудна білизна для прання. У сусідньому приміщенні розташовувалася свиноферма і весь бруд витікав на вулицю (і це в центрі міста!). Навпроти їдальні знаходилася кузня, біля якої завжди було багато сміття та іншого бруду. Не вистачало столів і лавок, ложок (студенти приносили з собою дерев’яні) [6, арк. 10–12]. З Тульчинського педтехнікуму повідомляли про те, що не проводився санітарний нагляд за харчуванням, часто студентство зберігало ложки “по карманах і під подушками” [6, арк. 51–52]. В антисанітарному стані знаходилися їдальні Житомирських педінституту [15, арк. 12] і учительського інституту [16, арк. 21], Кам’янець-Подільського педтехнікуму [5, арк. 57].

У цей час не вдалося повністю ліквідувати черги. Досить детальний опис про “жертви” студентів Вінницького учительського інституту під час обіду залишив дописувач газети “Більшовицька правда” П. Шварцман: “Коли настає час обіду, студенти інституту здригаються: вони уявляють ті жертви, які їм доведеться зараз принести власному шлункові. А жертви ці в умовах їдальні інституту справді немалі. “Ходіння по муках” починається з чекання вільного місця. Це значить – стати над головою товариша, зайняти чергу за його стільцем, і, коли він встане з місця, стрімголов ринути на стілець, поки хтось спритніший його не зайняв. Нарешті місце відвойовано. Постає “проблема” хліба. В інститутській

їдальні ця проблема розв'язується так: зайнявши місце, студент іде в чергу до буфету. Тут вишиковується довжелезний хвіст. Вистоявши в ньому з півгодини, студент купує собі порцію хліба і сідає на своє місце. Тепер треба ще дочекатись обіду. Це теж справа не проста. Вона має одну цінність: виховує в студента витримку, терпіння і постійність у досягненні поставленої мети. І коли студент, нарешті, встає із столу, він переконується, що витратив на обід 2 години дорогоцінного студентського часу..." [44]. У Кам'янець-Подільському педінституті через неорганізованість (неритмічність режиму і розпорядку в їдальні, відсутність керівництва з боку студентського профкому) утворювалися великі черги. Були випадки, коли 100-160 студентів залишалися без сніданку [5, арк. 56]. У Миколаївському педтехнікумі у 1933–1934 н.р. студенти приймали їжу у три зміни, витрачаючи у чергах до 2 год. [25, арк. 29]; Харківському педінституті – 1 год 30 хв. [43, арк. 183]. Водночас, у Кам'янець-Подільському педтехнікумі цей процес був організованішим. Студенти впродовж чотирьох змін витрачали на харчування 45 хв. [31, арк. 93 зв.].

З боку дирекції вишів мали місце зловживання. Так, у 1937 р. директор Житомирського учительського інституту Пантелєєв дозволяв студентам Чарському, Токарському, Хижняку отримувати викладацькі обіди за студентськими талонами, що було порушенням фінансової дисципліни [16, арк. 124]. Крім того, керівництво навчальних закладів не завжди встигало підготувати їдальню до нового навчального року. Наприклад, такий випадок стався у Вінницькому педінституті в 1935 р., внаслідок чого у перші дні вересня студенти залишилися без харчування [1].

Неправомірні дії були і зі сторони студентів. Так, студент Миколаївського педтехнікуму Савченко, якому доручили постачати у їдальню хліб, частину його продавав на приватному ринку. Студент цього ж вишу Цілий, працюючи у допоміжному господарстві, крав картоплю [23, арк. 30–31].

Мали місце випадки, коли студенти не виправдано висловлювали своє невдоволення роботою їдальні, вступаючи у конфлікти з їхньою адміністрацією за дрібниці. Наприклад, у їдальні Вінницького педінституту був такий випадок, привезли легені, половину з них дали на вареники, а решту – на гуляш. Почали видавати страву і виявилось, що всі студенти хотіли вареники, а деяким дали гуляш. Тоді підняли шум, що його їсти не можна. Тут же зробили аналіз і встановили, що страва хороша. Через це директор закладу Малий заявив, що "є бузотьори" і декого за це доведеться "ударити", щоб не дезорганізовували роботу кухні [7, арк. 22].

Найбільшою проблемою було те, що до середини 30-х рр. низка педагогічних навчальних закладів не мали своїх їдалень. Наприклад, станом на 1934 р. не було їдальні у Шепетівському педтехнікумі. Тому студентству доводилося добиратися до однієї із їдалень міста, "намотуючи" щоденно до 18 км [32, арк. 11; 33, арк. 11; 37, арк. 2].

Таким чином, в організації харчування студентів педагогічних навчальних закладів УСРР у середині 1930-х рр. можна виокремити два етапи, перший з яких пов'язаний з перебуванням їдалень у віданні трестів громадського харчування. У цей час покращилася калорійність їжі. Студентам-випускникам і ударникам організовували покращені обіди. Частина продуктів у їдальні надходили з допоміжних господарств. З початком 1935 р. стан харчування студентів погіршився, причинами чого стали ліквідація трестів громадського харчування студентів і передача студентських їдалень та буфетів у відання трестів народного харчування, а також заборона купувати продукти у допоміжних господарствах. Така нерозсудливість безпосередньо позначалася на студентах, вартість харчування для яких знову зросла. Упродовж усього періоду у частині їдалень панувала антисанітарія, було недостатньо посуду, не вдалося повністю

ліквідувати черги. Крім того, з боку дирекції вишів в організації харчування мали місце зловживання. Неправомірні дії були і зі сторони студентів.

Список використаних джерел

1. *Абрамова*. До навчання не підготувались // Більшовицька правда: орган Вінницького обкому, міськкому КП(б)У та облпрофради. Вінниця, 1935. 3 вересня. №203 (1037). С. 2. 2. *Бистров М. А.* Керівна роль КП(б)У у галузі вищої освіти в період будівництва соціалізму (1917–1937 рр.). Харків: Вища шк., 1974. 144 с. 3. *Бойченко*. Компот з солом'яною приправою//За більшовицькі педкадри: орган комітетів КП(б)У, ЛКСМУ, дирекції, профкому та МК Луганського пединституту. Луганськ, 1935. 1 травня. №8(31). С. 2. 4. *Воловик С. В.*, *Крылов Н. В.* Мелитопольский пединститут: страницы истории. Мелитополь: изд. дом Мелитоп. городс. типографии, 2014. 170 с. 5. *Державний архів* (далі – *Держархів*) Вінницької обл. Ф. П. 136. Оп. 6. Спр. 492. 6. *Держархів* Вінницької обл. Ф. П. 136. Оп. 6. Спр. 493. 7. *Держархів* Вінницької обл. Ф. П. 136. Оп. 6. Спр. 494. 8. *Держархів* Вінницької обл. Ф. П. 136. Оп. 6. Спр. 605. 9. *Держархів* Вінницької обл. Ф. П. 292. Оп. 1. Спр. 21. 10. *Держархів* Вінницької обл. Ф. П. 457. Оп. 1. Спр. 135. 11. *Держархів* Вінницької обл. Ф. П. 457. Оп. 1. Спр. 437. 12. *Держархів* Вінницької обл. Ф. П. 457. Оп. 1. Спр. 438. 13. *Держархів* Вінницької обл. Ф. П. 457. Оп. 1. Спр. 492. 14. *Держархів* Вінницької обл. Ф. Р. 1179. Оп. 1. Спр. 13. 15. *Держархів* Житомирської обл. Ф. П. 211. Оп. 1. Спр. 49. 16. *Держархів* Житомирської обл. Ф. П. 211. Оп. 1. Спр. 71. 17. *Держархів* Житомирської обл. Ф. П. 211. Оп. 1. Спр. 75. 18. *Держархів* Запорізької обл. Ф. Р. 959. Оп. 1. Спр. 149. 19. *Держархів* м. Києва. Ф. Р. 359. Оп. 1. Спр. 67. 20. *Держархів* м. Києва. Ф. Р. 359. Оп. 1. Спр. 135. 21. *Держархів* м. Києва. Ф. Р. 807. Оп. 11. Спр. 18. 22. *Держархів* м. Києва. Ф. Р. 920. Оп. 11. Спр. 18. 23. *Держархів* Миколаївської обл. Ф. Р. 1210. Оп. 1. Спр. 21. 24. *Держархів* Миколаївської обл. Ф. Р. 1210. Оп. 1. Спр. 30. 25. *Держархів* Миколаївської обл. Ф. Р. 1210. Оп. 1. Спр. 39. 26. *Держархів* Сумської обл. Ф. Р. 4307. Оп. 1. Спр. 141. 27. *Держархів* Сумської обл. Ф. Р. 4307. Оп. 1. Спр. 146. 28. *Держархів* Сумської обл. Ф. Р. 4307. Оп. 1. Спр. 185. 29. *Держархів* Харківської обл. Ф. Р. 1431. Оп. 1. Спр. 19. 30. *Держархів* Харківської обл. Ф. Р. 1431. Оп. 1. Спр. 21. 31. *Держархів* Хмельницької обл. Ф. Р. 300. Оп. 1. Спр. 53. 32. *Держархів* Хмельницької обл. Ф. Р. 300. Оп. 1. Спр. 110. 33. *Держархів* Хмельницької обл. Ф. Р. 300. Оп. 1. Спр. 117. 34. *Держархів* Хмельницької обл. Ф. Р. 302. Оп. 1. Спр. 2066. 35. *Держархів* Хмельницької обл. Ф. Р. 302. Оп. 1. Спр. 2097. 36. *Держархів* Хмельницької обл. Ф. Р. 2597. Оп. 1. Спр. 1. 37. *Держархів* Хмельницької обл. Ф. Р. 2597. Оп. 1. Спр. 4. 38. *Держархів* Хмельницької обл. Ф. Р. 2597. Оп. 1. Спр. 6. 39. *Держархів* Хмельницької обл. Ф. Р. 2597. Оп. 1. Спр. 7. 40. *Мищенко І. В.* Умови навчання та проживання студентів Польського педагогічного інституту в Києві // Гілея: наук. вісник: зб. наук. пр. / [редкол.: В. М. Вашкевич (гол. ред.), І. Н. Войцехівська, Б. М. Гончар та ін.]. Київ: ПП “Вид-во “Гілея”, 2014. Вип. 88 (9). С. 38–41. 41. *Рябенко О.* Студенти радянської України 1920-1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації: монографія. Харків: ХНАМГ, 2012. 456 с. 42. *Українське радянське суспільство 30-х рр. XX ст.: нариси повсякденного життя: колект. Монографія* / [редкол.: С. В. Кульчицький (відп. ред.); авт. кол.: Н. Т. Гогохія, В. В. Головка, В. В. Гудзь та ін.]. Київ: Ін-т іст. України НАН України, 2012. 786 с. 43. *Центральний державний архів громадських об'єднань України*. Ф. 7. Оп. 1. Спр. 1249. 44. *Шварцман П.* Кошториси і люди // Більшовицька правда. 1937. 20 березня. №64 (1400). С. 2.

Александр Комарницкий

ОРГАНИЗАЦИЯ ПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ УССР В СЕРЕДИНЕ 1930-Х ГГ.

В статье на основе анализа архивных источников, материалов тогдашней периодики показано организацию питания студентов педагогических учебных заведений УССР в середине 1930-х гг. Автор в организации питания выделяет два этапа, первый из которых связан с пребыванием столовых в ведении трестов общественного питания. Отмечается, что тогда улучшилась калорийность пищи. Студентам-выпускникам и ударникам организовывали улучшенные обеды. Часть продуктов в столовой поступали из вспомогательных хозяйств. Второй этап, по мнению автора, следует начинать с 1935 г., когда состояние питания молодежи ухудшилось, причинами чего стали ликвидация трестов общественного питания студентов и передача студенческих столовых и

буфетов в ведение трестов народного питания, а также запрет покупать продукты во вспомогательных хозяйствах. Такое безрассудство прямо сказывалось на студентах, стоимость питания для которых снова возросла. В статье отмечается, что на протяжении всего периода в части столовых царила антисанитария, мало было посуды, не удалось полностью ликвидировать очереди. Кроме того, со стороны дирекции вузов в организации питания имели место злоупотребления. Неправомерные действия были и с стороны студентов.

Ключевые слова: студенты, питание, столовые, трест, очередь.

Olexandr Komarnitskyi

THE ORGANIZATION OF THE STUDENTS' NUTRITION IN PEDAGOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE USSR IN THE MIDDLE OF THE 1930S.

In the article, based on the analysis of archival sources, the materials of periodicals, the organization of nutrition for students of pedagogical educational institutions of the USSR in the middle of the 1930s is shown. The author in the organization of food allocates two stages, the first of which is associated with the presence of dining rooms in the trusts of catering. It is noted the caloric content of food has improved. The better lunches were organized for the student graduates and drummers. Part of the products in the dining-room came from the auxiliary farms. The second stage, according to the author, should begin in 1935, when the nutritional status of young people deteriorated, the reasons for which were the liquidation of the trusts of the public nutrition of students and the transfer of student canteens and buffets to the maintenance of the trusts of public nutrition, as well as the prohibition to buy products in auxiliary farms. Such recklessness had a direct impact on students, whose cost of nutrition has again risen. In the article it is noted, that during the entire period in the part of dining rooms reigned unsanitary, little cookware, failed to completely eliminate queues. In addition, there were abuses on the part of higher education institutions in the organization of nutrition. Misconduct was also on the part of students.

Keywords: students, nutrition, canteens, trusts, queue.